

ZBORNİK RADOVA
PRIJELOMNE GODINE
BOSANSKOHERCEGOVAČKE
PROŠLOSTI (1)

Sedad Bešlija (ur.)

ZBORNİK RADOVA SA MEĐUNARODNE NAUČNE KONFERENCIJE
PRIJELOMNE GODINE BOSANSKOHERCEGOVAČKE PROŠLOSTI (1)

POSEBNA IZDANJA

Knjiga 13

Izdavač:

UNIVERZITET U SARAJEVU – INSTITUT ZA HISTORIJU

Podgaj 6, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

www.iis.unsa.ba

Za izdavača:

Dr. sc. SEDAD BEŠLIJA

Glavni i odgovorni urednik:

Dr. sc. SEDAD BEŠLIJA, viši naučni saradnik

Uredništvo:

Dr. sc. SAFET BANDŽOVIĆ, naučni savjetnik

Dr. sc. HANA YOUNIS, viši naučni saradnik

Dr. sc. ENES DEDIĆ, naučni saradnik

Dr. sc. ENES S. OMEROVIĆ, naučni saradnik

Dr. sc. DŽENITA SARAČ – RUJANAC, naučni saradnik

Dr. sc. SABINA VELADŽIĆ, naučni saradnik

Stavovi i gledišta iznesena u radovima autora ne predstavljaju nužno stavove i gledišta uredništva.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

94(497.6)(082)(063)

MEĐUNARODNA naučna konferencija Prijelomne godine bosanskohercegovačke prošlosti (2019 ; Sarajevo)

Zbornik radova. 1 / Međunarodna naučna konferencija Prijelomne godine bosanskohercegovačke prošlosti, Sarajevo, 22-23. novembar 2019. ; [glavni i odgovorni urednik Sedad Bešlija]. – Sarajevo : Institut za historiju Univerziteta, 2021. – 440 str. : ilustr. ; 25 cm. – (Posebna izdanja / Institut za historiju ; knj. 13)

Bibliografske i druge bilješke uz tekst. – Summaries. – Registar.

ISBN 978-9958-649-37-0 (Cjelina)

ISBN 978-9958-649-38-7 (Knj. 1)

COBISS.BH-ID 43313158

UNIVERZITET U SARAJEVU – INSTITUT ZA HISTORIJU

ZBORNİK RADOVA
MEĐUNARODNA NAUČNA KONFERENCIJA
PRIJELOMNE GODINE
BOSANSKOHERCEGOVAČKE PROŠLOSTI
(1)

Sarajevo, 22–23. novembar 2019.

Sarajevo, 2021.

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ (Sedad Bešlija).....	7
ENES DEDIĆ	
Prijelomni događaji u historiji srednjovjekovne Bosne – historiografska produkcija i perspektiva.....	13
NEDIM RABIĆ	
The Access of Bosnia to the Adriatic Coast in the first half of fourteenth century	51
DŽENAN DAUTOVIĆ	
<i>Regio Nullius Dioecesis: Kako je Bosna ostala bez biskupije?</i> Procesi i posljedice	75
AMAR ĐULOVIĆ	
Bosanska država u odjecima događaja iz 1373. godine.....	93
SEDAĐ BEŠLIJA	
Društveno-politički kontekst i interpretacija prošlosti – ključne godine u političkom životu osmanske Bosne	125
KEMAL BAŠIĆ	
Gubitak i ponovno osvajanje Zvornika 1688/1689. godine.....	145
MUAMER HODŽIĆ	
Bitka kod Sente 1697: uvod u katastrofu Sarajeva.....	163
ENES PELIDIJA	
Značaj Banjalučkog boja u razvijanju bosanske svijesti i patriotizma u 18. stoljeću	181
ZIJAD ŠEHIĆ	
Od ideologije do transformacije historijskih procesa u Bosni i Hercegovini	197

MITSHUTOSHI INABA

1878. godina. Počeci biopolitike u Bosni i Hercegovini? – Sinobu Džunpei, Joseph M. Baernreither i Eugen von Philippovich o agrarnom pitanju 229

HANA YOUNIS

Nemuslimani pred kadijom nakon 1878. godine 257

MUHAMED NAMETAK

Zakonski i institucionalni okvir razvoja bosanskohercegovačkih finansija za vrijeme austrougarske uprave 1878–1914. 275

ALMA LEKA

Počeci fotografije u Sarajevu 293

VLATKA DUGAČKI – SEAD NAZIBEGOVIĆ

Metodika nastave materinjeg jezika i književnosti u povijesnom kontekstu austrougarske vladavine na prostoru Bosne i Hercegovine 305

MEHMED HODŽIĆ

Prijelomna 1878. godina na stranicama *Priloga* Instituta za historiju 329

OMER HAMZIĆ

Značaj prvog novembra za Bosnu i Hercegovinu u prijelomnoj 1918. 337

SONJA M. DUJMOVIĆ

Tokovi promjena u XX vijeku – organizacijske osnove ženskih udruženja i njihovog djelovanja u međuratnom periodu (1918–1941) 369

TOMASZ JACEK LIS

Austrougarsko naslijeđe u Poljskoj i Kraljevini SHS/Jugoslaviji u periodu između dva svjetska rata – izabrani aspekti 397

SEKA BRKLJAČA

Kontinuitet i diskontinuitet normativnog uređenja gradova u Bosni i Hercegovini od 1918. do 1941. godine, s posebnim osvrtom na statusni karakter stanovništva 419

INDEKS AUTORA 439

UVODNA RIJEČ

I

Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu osnovan je 17. jula 1958. godine Uredbom Izvršnog vijeća Narodne Republike Bosne i Hercegovine pod nazivom Institut za istoriju radničkog pokreta. Zvanično je s radom počeo 1. januara 1959. godine. Savjet za nauku Narodne Republike Bosne i Hercegovine 27. decembra 1960. godine donio je odluku da Institut ispunjava uvjete za stjecanje statusa naučne ustanove. Dana 31. januara 1973. godine Skupština Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine izglasala je Zakon o Institutu za istoriju u Sarajevu, kojim je bilo propisano da Institut za istoriju radničkog pokreta Sarajevo nastavlja rad pod novim nazivom – Institut za istoriju u Sarajevu.

Pod tim imenom nastavit će djelovati ova ugledna republička institucija. Međutim, nakon disolucije Jugoslavije, nezavisnosti Bosne i Hercegovine i ratnih razaranja, od 1997. godine osnivačka prava Instituta preuzeo je Kanton Sarajevo. Godine 2013. godine Institut kao organizaciona jedinica postaje punopravni član Univerziteta u Sarajevu pored još četiri naučnoistraživačka instituta Univerziteta. Novim zakonskim i statutarnim rješenjima (2016/2017) dobio je svoj današnji naziv: Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju.

Pomenuto svjedoči o zavidnom razvoju ove institucije i njenoj značajnoj aktivnosti tokom proteklog perioda. Međutim, iz bogate institutske historije, ovom prilikom nužno je izdvojiti dvije vrlo važne činjenice: Institut je, kao naučna ustanova, odigrao važnu ulogu krajem 60-ih godina 20. stoljeća u procesu afirmacije statusa Bosne i Hercegovine kao ravnopravne republike u SFR Jugoslaviji donoseći i tumačeći nužne naučne argumente; također, Institut za historiju imao je istaknutu ulogu u svestranom razvoju naučne riječi i vodeću ulogu u razvoju, konkretno, historiografije Bosne i Hercegovine. Potvrda tome je odluka da upravo Institut bude koordinator izuzetno važnog projekta – *Društveni*

cilj XIII/2. To je 80-ih godina bio najznačajniji projekat u oblasti historiografije koji je sadržavao 78 projekta od kojih su 32 realizirana. Nažalost, agresija i rat u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine prekinuli su realizaciju tog projekta u cijelosti.

II

Vijeće Instituta za historiju je 2018. godine donijelo Odluku o obilježavanju 60 godina postojanja i rada ustanove. Jedna od ključnih programskih aktivnosti ovog značajnog jubileja za nas, a vjerujemo i širu društvenu zajednicu, bila je i organizacija Međunarodne naučne konferencije *Prijelomne godine bosansko-hercegovačke prošlosti* 22. i 23. novembra 2019. godine.

Težište konferencije bilo je na dugotrajnim procesima koji su prethodili ili su bili posljedica određenih prekretnica u bosanskohercegovačkoj historiji. Željeli smo potaknuti naučni dijalog o događajima i procesima koji su ostavili dubok trag u bosanskohercegovačkoj prošlosti i presudno utjecali na njezin tok. Ključna namjera je bila, ne samo ukazati na prijelomne godine bosanskohercegovačke prošlosti nego ponuditi mogućnost za prezentaciju novih tumačenja i pristupa, drugačijih i svježijih istraživanja, analiziranja i sintetiziranja.

Jednogodišnji rad na pripremi naučne i jubilejske konferencije polučio je programom koji se sastojao od 13 sesija, s ukupno 61 referatom koji su tretirali razdoblje od antike pa sve do posljednje decenije 20. stoljeća. Program konferencije je organiziran prema tematsko-hronološkom kriteriju. I pored velike ambicije organizatora, bilo je nemoguće osvrnuti se na sve datume ili događaje koji se mogu okarakterizirati kao prijelomni u našoj prošlosti. Međutim, naučni radnici, historičari i intelektualci iz zemlje i inostranstva svojim učešćem, referatima i diskusijama opravdali su organizaciju konferencije.

Na skupu, pored dokazanih stručnjaka i akademskih radnika, data je mogućnost učestvovanja sa referatom i mladim istraživačima koji su na početku naučnoistraživačke karijere. Nažalost, manji dio naučnih radnika, koji su bili u naznačeni u zvaničnom programu, iz opravdanih razloga nije mogao učestvovati na konferenciji.

Tokom konferencije upućen je poziv izlagačima da svoje radove pripreme i pošalju na adresu Instituta za historiju u cilju publikovanja zbornika radova sa konferencije. Poštujući takvu smjernicu organizatora, značajan broj učesnika profesionalno je odgovorio pozivu uredno dostavljajući svoje radove. Dostavljena 33 članka, nakon što su prošli postupak dvostruke slijepe recenzije, konačnom odlukom uredništva, čine sadržaj dvotomnog zbornika radova kojeg vam predstavljamo.

III

U historiji postoje događaji koji su prijelomni, sami po sebi. Svaka prijelomna tačka u prošlosti ima za posljedicu općedruštvenu promjenu sa značajnim posljedicama. Može se kazati da takvi događaji mijenjaju tok povijesti odnosno da otvaraju vrata novim procesima koji su do tada bili nepoznati. Oni u vremenu koje predstoji oblikuju epohu koju buduće generacije posmatraju kao historiju.

Bosanskohercegovačka prošlost, odnosno historija Bosne i Hercegovine, ili zemlje i države Bosne kroz stoljeća, bez obzira na njeno administrativno uređenje, prepuna je događaja i datuma koji se mogu označiti kao *prijelomni*. Istraživači prošlosti su pozvani da, slijedeći historijski metod i uzimajući u obzir historijski kontekst kao i čuvenu historijsku distancu, utvrde prijelomne godine ili događaje u prošlosti jedne države, naroda, nacije, društva, pojedinca ili zajednice općenito.

Intenzitet promjena te pojave ključnih, prijelomnih događaja u povijesnom toku nisu istovjetni. Također, nivo i korelacija takvih momenata je različit. U tom smislu se prijelomne godine bosanskohercegovačke prošlosti mogu posmatrati: *jednodimenzionalno* tj. u odnosu na vlastiti historijski hod (žablja perspektiva); *dvodimenzionalno* tj. u odnosu na susjedne zemlje (pogled iz profila) i *trodimenzionalno* tj. u odnosu na svjetske povijesne tokove (ptičja perspektiva).

U ukupnom povijesnom hodu Bosne, izdvajaju se određene konstante/stalnosti koje su je umnogome oblikovale:

- svijest bosanskog naroda o Bosni kao domovini, državi i ideji te kontinuitet u borbi za njeno očuvanje do danas, bez obzira što je od sredine 15. stoljeća pa do početaka 20. stoljeća Bosna bila dijelom velikih carstava, a tokom 20. stoljeća u sastavu i južnoslavenskih državnih zajednica.
- antibosanske ideologije i politike koje su konstanta posebno u 19. i 20. stoljeću, sve do danas, i koje su u nekoliko navrata opasno ugrožavale opstojnost bosanske države. Bosna je od najstarijih vremena prostor na kojem se prelamaju interesi mnogih vanjskih faktora. Historija Bosne je historija borbe za Bosnu. To je stanje, kao takvo, generiralo čestu pojavu događaja koje u historijskom smislu danas možemo označiti kao prijelomne. Samo u 20. stoljeću mogu se, u tom kontekstu, navesti događaji kao što su Sarajevski atentat 1914, ulazak Bosne i Hercegovine u Kraljevstvo SHS/Jugoslaviju, Zakon o nazivu i podjeli Kraljevine na upravna područja tj. banovine od 3. oktobra 1929, Sporazum Cvetković-Maček iz 1939, ZAVNOBiH 25. novembra 1943, Ustav SFRJ iz 1974, disolucija SFRJ, rat i agresija protiv Bosne i Hercegovine te Mirovni sporazum u Dejtonu 1995. godine.
- fenomen multikulturalnog i multikonfesionalnog života od srednjovjekovnog razdoblja do danas kao civilizacijska vrijednost i kulturna paradigma Bosne u Evropi i za Evropu.

IV

Zahvalu upućujem Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, predsjedniku akademiku Milošu Trifkoviću i akademiku Dževadu Juzbašiću koji su svesrdno podržali inicijativu da pokrovitelj ove konferencije bude upravo naša krovna naučna ustanova.

Zahvaljujem se Rektoratu Univerziteta u Sarajevu na podršci Institutu u njegovom radu te Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo na finansijskoj pomoći u organizaciji konferencije.

Još jednom, želim se zahvaliti svim učesnicima konferencije, kako onima iz Bosne i Hercegovine tako i gostima iz inostranstva, koji su učestvovali u njenom radu, a posebno autorima koji su dostavili svoje priloge za zbornik radova.

Na kraju uvodne riječi, želim se zahvaliti članovima Organizacionog odbora za obilježavanje 60 godina postojanja i rada Instituta za historiju i članovima uredništva koji su dali svoj doprinos u pripremi konferencije, a zatim i zbornika radova: dr. Safetu Bandžoviću, dr. Enesu Dediću, dr. Muhamedu Nametku, dr. Enesu S. Omeroviću, dr. Dženiti Rujanac, dr. Sabini Veladžić, dr. Hani Younis i Mehmedu Hodžiću, MA.

Želim vam ugodno čitanje.

Sarajevo, 2. februar 2021.

Dr. Sedad Bešlija, glavni i odgovorni urednik

INDEKS AUTORA

1. **dr. sc. Kemal Bašić**, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina
2. **dr. sc. Sedad Bešlija**, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, sedad.beslija@iis.unsa.ba
3. **mr. sc. Seka Brkljača**, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, bseka@outlook.com
4. **dr. sc. Dženan Dautović**, Zavičajni muzej Travnik, Travnik, Bosna i Hercegovina, dzenandautovic@gmail.com
5. **dr. sc. Enes Dedić**, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, enes.dedic@iis.unsa.ba
6. **dr. sc. Vlatka Dugački**, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, Republika Hrvatska, vdugacki@gmail.com
7. **dr. sc. Sonja M. Dujmović**, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, sonja.dujmovic@iis.unsa.ba
8. **Amar Đulović, MA**, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, amardjulovic@hotmail.com
9. **prof. dr. Omer Hamzić**, Izdavačka kuća “Monos”, Gračanica, Bosna i Hercegovina, hamzicomer@gmail.com
10. **Mehmed Hodžić, MA**, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, mehmed.hodzic@iis.unsa.ba
11. **dr. sc. Muamer Hodžić**, Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, muamer979@googlemail.com
12. **dr. sc. Mitshutoshi Inaba**, Tokio, Japan, abamnmi@gmail.com
13. **Alma Leka**, JU Muzej Sarajeva, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, lekaalma@hotmail.com
14. **dr. sc. Tomasz Jacek Lis**, Koledž za društvenu i medijsku kulturu, Torunj, Republika Poljska, tomliss88@gmail.com
15. **dr. sc. Muhamed Nametak**, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, muhamed.nametak@iis.unsa.ba

16. **prof. dr. Sead Nazibegović**, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli,
Tuzla, Bosna i Hercegovina, sead.nazibegovic@untz.ba
17. **prof. dr. emeritus Enes Pelidija**, Filozofski fakultet Univerziteta u
Sarajevu, Sarajevo, Bosna i Hercegovina, enes.pelidija@gmail.com
18. **dr. sc. Nedim Rabić**, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju,
Sarajevo, Bosna i Hercegovina, nedim.rabic@iis.unsa.ba
19. **prof. dr. Zijad Šehić**, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu,
Sarajevo, Bosna i Hercegovina, zijad.sehic@gmail.com
20. **dr. sc. Hana Younis**, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju,
Sarajevo, Bosna i Hercegovina, hana.younis@iis.unsa.ba

Fotografije na koricama

1. Radimlja - <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1670121>
2. Srebrenik stari grad - <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=19845289>
3. Srednjovjekovni grb - <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=49562570>
4. Sarajevo - <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=63540372>
5. Austrougarske uniforme - <https://vojnapovijest.vecernji.hr/media/img/99/75/25785b789b5c2b9117bf.jpeg>
6. Atentat 1914. - <http://moderncontemporarybham.wordpress.com/2013/03/page/2/>, originally from Serbian archives, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=6954911>
7. Most na Neretvi - <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15487008><https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=24083757>
8. Muzej ZAVNOBiH-a - <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=12665278>
9. Armija BiH - http://www.bosnjaci.net/foto/Armija_BiH_666.jpg
10. Glasački listić 1992. - <https://bs.wikipedia.org/w/index.php?curid=257422>

POSEBNA IZDANJA

Knjiga 13

PRIJELOMNE GODINE BOSANSKOHERCEGOVAČKE PROŠLOSTI (1)

Izdavač:

UNIVERZITET U SARAJEVU – INSTITUT ZA HISTORIJU

Podgaj 6, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

www.iis.unsa.ba

Za izdavača:

Dr. sc. SEDAD BEŠLIJA

Glavni i odgovorni urednik:

Dr. sc. SEDAD BEŠLIJA

Lektori:

JASMINA MUJEZIN, MA

ANELA DEDIĆ, MA

DTP:

AMRA MEKIĆ

Tehnička pomoć:

MEHMED HODŽIĆ, MA

Štampa:

ŠTAMPARIJA FOJNICA

Tiraž:

200

SARAJEVO, 2021.

Štampanje ovog zbornika djelomično je podržano sredstvima
Fondacije za izdavaštvo Sarajevo.